

ГУДЗЬ П. В.

доктор габілітований, професор,
професор відділу права та адміністрації
Куявсько-Поморської вищої школи
вул. Торунська, 55-57, м. Бидгощ, 85-023, Польща,
E-mail: pitgudz@gmail.com

УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ МІСТ ШЛЯХОМ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ

У статті проаналізовано теоретичні основи планування розвитку міст. Визначено зміст та особливості ревіталізації промислових територій. Досліджено зарубіжну практику ревіталізації промислових територій і об'єктів. Встановлено партисипативний характер планування ревіталізацією промислових зон. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення методичних підходів до планування ревіталізації українських промислових міст.

Міста вступають в конкуренцію за ресурси розвитку, спеціалістів тощо і вимушені переходити до Генеральних планів розвитку міст, стратегій розвитку, планів ревіталізації промислових територій аби не втратити конкурентних переваг, у т.ч. відтоку фахівців. Рушійною силою планування розвитку міст виступає громада, активні мешканці міста.

Вектор трансформування задають технологічні уклади 4 покоління, що потребує зміни свідомості менеджменту, адаптивності бізнесу, економічного патріотизму. Організаційно-економічними формами такого поступу можуть і повинні виступати мережеві структури ведення бізнесу, кластери бізнесу і науки, венчурні фірми, технопарки, бізнес-інкубатори для самореалізації підготовленої освіченої молоді. Має змінитися кардинально підхід до управління ревіталізацією на основі ефективного управління та компетенцій менеджерів.

Ключові слова: управління містом, планування, генеральний план, ревіталізація, промислове місто.

GUDZ P.V.,

Dr.Sc. (Economics), Prof.
professor of department of right and administration of
Kujawy and Pomorze University in Bydgoszcz,
st.Torunska, 55-57, s.Bydgoszcz, 85-023, Poland
E-mail: pitgudz@gmail.com

ADMINISTRATIVE PRACTICES OF PLANNING OF DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL CITIES ARE BY REVITALIZATION OF TERRITORIES

The article analyzes the theoretical basis of urban development planning. The content and features revitalization industrial areas. Studied foreign practice revitalization industrial areas and facilities. Established participatory nature of planning the revitalization of industrial zones. Suggestions for improving the methodological approaches to planning revitalization Ukrainian industrial cities.

Cities enter into a competition for the resources of development, specialists and others like that and force to pass to the General layouts of development of cities, strategies of development, plans of revitalization of industrial territories if not to lose competitive edges, in thereby to the outflow of specialists. Society, active habitants of city, comes forward as motive force of planning of development of cities.

The vector of transformation is set by the technological modes 4 generations, that needs the change of consciousness of management, adaptivity of business, economic patriotism. The network structures of doing business, clusters of business and science, venture firms, technological parkas, business-incubators, can the organizationally-economic forms of such advancement and must come forward for self-realization of the prepared well-educated young people. Going must change cardinally near the management of revitalization on the basis of effective administration and professional approach of managers.

Keywords: city management, planning, master plan, revitalization, industrial city.

Постановка проблеми та зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Планування розвитку міст в сучасній науці є прерогативою наукових досліджень переважно архітекторів та ландшафтних дизайнерів та використання методів архітектурно-планувальної організації і реалізації

принципів ландшафтного урбанізму. Разом з тим, по мірі складності функціонування соціально-економічних, техніко-інженерних, логістичних, екологічних систем, якими є міста, стає очевидним необхідність саме управлінського підходу як комплексного способу до розв'язання питань життєдіяльності та розвитку міст.

Серед засобів розвитку керівники міст опікуються більш фінансово-ресурсним забезпеченням функціонування міста та обґрунтуванням оптимального ресурсоспоживання. Про системне відтворення спожитих ресурсів, відновлення відтворювальних ресурсів на інноваційні основи, з використанням сучасних технологій, підходів до енергозабезпечення, використання альтернативних джерел енергії, розширення зон рекреації та благоустрою, трансформації міського простору в бік інтересів міського соціуму йдеться здебільше на наукових конференціях, аніж в кабінетах міських урядовців чи в підрозділах комунальних підприємств.

Вітчизняні міста потребують нового погляду на об'єкт планування міста. В Генеральних планах міст мають бути відображено не тільки зонування території та розширення меж міст згідно теорії життєвого циклу організації. Необхідно в планах розвитку закладати реновацію самих міст, особливо промислових, ревіталізацію постіндустріальних кварталів, особливо старопромислових територій.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Грунтовні методологічні напрацювання щодо планування розвитку великих міст запропонували такі науковці як: А. Бережна, Е. Блейклі, О. Бойко-Бойчук, С. Богачов, В.Ветров, З. Герасимчук, А. Гушин, І. Заблодська, О. Карий, О. Карлова, П.Кругман, А. Мельник, М. Мельникова, Ю. Попова, Р. А. Попов, А. С. Пузанов, Д. Сатерсвайте, А. Тетіор, Л. Шевчук, та ін. Теоретичні основи планування розвитку міст витікають із теорії конкурентних переваг, факторів виробництва М.Портера, П.Кругмана та ін. вчених. Зокрема, Лауреат Нобелівської премії з економіки Пол Кругман систематизував конкурентні переваги територій, виділивши дві групи факторів:

а) до факторів «першої природи» відноситься забезпеченість природними ресурсами, які затребувані ринком (мінеральні, земельні тощо), а також географічне становище територій, в т.ч. прикордонне положення на шляхах глобальної торгівлі, що скорочує транспортні витрати і полегшує трансляцію інновацій. Ці переваги існують поза діяльністю людей;

б) до факторів «другої природи» відносяться переваги, які створені діяльністю людей і суспільства: агломераційний ефект (висока щільність населення у містах, що дає економію на масштабі); людський капітал (освіта, здоров'я, трудова мотивація, мобільність і адаптивність населення); інституційний капітал, який сприяє покращенню інвестиційного клімату, мобільності населення, поширенню інновацій тощо, а також фактором є розвиток інфраструктури, що скорочує економічні відстані [1].

Разом з тим, проблематика планування й реалізації програм і проектів ревіталізації промислових територій, механізму таких перетворень залишається невирішеною або дискусійною, що зумовлює необхідність подальших, поглиблених наукових пошуків. Адже ця тема є міждисциплінарною серед містознавства та архітектури, дизайну та менеджменту, економіки та маркетингу, соціології та екології, регіональної економіки. Саме тому постає актуальною тема даного дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Аналіз практики міського планування засобами ревіталізації промислових територій з метою адаптації впровадження вітчизняними містами. Об'єкт роботи - планування розвитку промислових територій. Предмет – управлінські практики планування та реалізації ревіталізації промислових територій за кордоном.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Сучасні міста в своєму історичному розвитку стикаються з численними викликами, пов'язаними з процесами глобалізації, трансформації політичних, соціальних і економічних інститутів, розвитку інформаційних технологій.

На сьогодні плануванням розвитку міст і територій має певне нормативно-правове забезпечення, яка є суперечливим в окремих положеннях, що стосуються прав громад на володіння землею і ресурсами громади в її адміністративно-територіальних межах, участі громадян у розробці стратегічного плану розвитку території, прозорості й доступності цього документу та ін.

Базовим документом планування виступає генеральний план – це документ, який містить життєво важливу інформацію про населений пункт, оскільки є основним видом містобудівної документації з планування території населеного пункту, призначеним для обґрунтування (розроблення та реалізації) довгострокової політики органу місцевого самоврядування в питаннях використання і забудови території.

Генеральний план міста - найважливіший документ, який відображає процес розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту і план на найближчі 15-20 років [2, Ст. 14]. За своєю суттю генеральний план міста, селища є основним планувальним документом, який встановлює в інтересах населення та з урахуванням державних завдань напрямки й межі територіального розвитку населеного пункту, функціональне призначення та будівельне зонування території, містить принципи рішення щодо розміщення об'єктів загальноміського або загальноселищного значення, організації вулично-дорожньої мережі й дорожнього руху, інженерного обладнання, інженерної підготовки й благоустрою, захисту території від небезпечних природних і техногенних процесів, охорони природи та історико-культурної спадщини, черговості освоєння території.

Відомо, що генеральні плани затверджуються органами місцевого самоврядування, а розробляються спеціальними організаціями - проектними інститутами. При цьому безпосереднім власником генпланів, як і інших муніципальних активів (інформації, власності), є територіальна громада (згідно зі ст. 142, 143 Конституції України). Органи місцевого самоврядування лише управляють цими активами, бо всі жителі міста/селища не можуть бути залучені до ухвалення кожного з безлічі рішень міської ради. Однак, громадяни мають бути в курсі всіх змін, прийнятих місцевою владою, тому що всі рішення міськради, які мають нормативно-правовий характер, повинні бути оприлюднені, а генплан є саме документом нормативно-правового характеру [3, Ст. 59]. У м. Запоріжжі такий план на офіційному сайті міськради є недоступний для громадського ознайомлення та моніторингу [4].

Однією із ефективних форм виконання генерального плану та стратегічних планів розвитку міст є, згідно теорії життєвого циклу організацій, є планування комплексу заходів із перетворення окремих міських територій, локалітетів, промислової інфраструктури із стану занепаду в трансформовані об'єкти із поновленим життєвим циклом. Метою ревіталізації є, перш за все, виведення міських територій з кризи та модернізація або надання їм нового функціонального призначення.

Особливістю планування міських територій є його партисипативний характер. Провідний принцип партисипативного планування - забезпечення можливості зацікавлених сторін брати активну участь в проектуванні й плануванні міст. Велике значення в цьому мають соціальні технології партисипації: ідентифікація груп користувачів, соціальні дослідження, майстер-класи, спрямовані на зміцнення ідеї спільної розробки рішення і вибудовування загальної відповідальності за його прийняття, адже місто будується, реконструюється для людей. Ініціатива місцевого самоврядування та активність городян може призвести до комфортного і раціонального використання міських просторів.

До основних принципів ревіталізації, на думку окремих дослідників, можна віднести:

1. збільшення озелених просторів міста;
2. використання підземних і надземних рівнів в міській забудові;
3. застосування архітектурно-ландшафтних прийомів в історичній забудові;
4. використання та реконструкції паркових озелених територій міста;
5. створення садів на дахах і озелених покрівель;
6. заглиблення транспортних ліній під землю з використанням звільнених територій під озеленення;
7. використання занедбаних комунікацій;
8. реновація промислових районів [5], з чим важко погодитися, оскільки за змістом є напрямками ревіталізації міських територій.

Аналіз успішних практик ревіталізації промислових територій проведено на основі фактологічних даних Польщі, Німеччини, Чехії. Так, у Польщі прийняли Закон про ревіталізацію, який створив передумови для правового залучення різних сторін в розвиток промислових територій і передбачав наступний механізм реалізації:

організаційний механізм: порядок створення Асоціацій з ревіталізації та ідентифікація всіх стейхолдерів;

комунікативний механізм взаємодії та співпраці мешканців, влади, бізнесу та інвесторів - це воркшопи, як активного методу групової роботи, коли протягом декількох днів представники різних сторін розробляють певні рішення, а державна сторона, яка виступає організатором процесу ревіталізації, гарантує їх реалізацію. Між учасниками формується певний зв'язок, і вироблена концепція вже не буде без господаря, у неї є власник;

соціальний механізм - послідовний діалог і налагодження системи зворотного інформування з мешканцями громади, щоб результат консультацій дійшов до всіх учасників процесу [6].

За оцінкою відомих зарубіжних фахівців, достатньо 1 % активних мешканців громади, щоб ініціювати та запустити проекти змін, у т.ч. ревіталізацію соціального спрямування [7, с.131]. Так, ініціатива «знизу» реалізується у Лодзі дією понад вісімдесяти соціальних кооперативів, понад 120 неурядових організацій. Саме завдяки їх зусиллям модернізується велосипедна інфраструктура, з'являються будинки культури і районні культурні центри, запускаються проекти з охорони пам'яток архітектури та проходять дискусії про проблеми міста. Це важливий, хоча часто недооцінений союзник в реалізації проектів по ревіталізації.

Успішні практики ревіталізації польських промислових міст ефективно реалізовано у Сілезії. Там зникають шахтні експлуатаційні копри, виробничі агрегати, промислові печі та інші об'єкти такого типу, які вважалися нікому не потрібними. Коли закривають шахту, з неї намагаються витягнути все, що можливо. Наприклад, копер зі сталі - цінна річ, його можна продати на металобрухт. Ліквідатор шахти приймає таке рішення, не замислюючись про те, що цей копер може являти собою культурну, семантичну і емоційну цінність для працівників і жителів. Зараз ставлення до постіндустріального спадщини змінилося як в польському суспільстві, так і у влади. Поступово з'ясувалося, що це корисні об'єкти. Змінилося і думка тисяч приватних власників подібних невеликих об'єктів - вони стали їх ремонтувати, адаптувати і зберігати від руйнування. Жити в лофт в колишній фабриці стало навіть модним. Такі лофти з'явилися в Битомі, Глівіце, Жірардове, Кракові, Лодзі .

Польське місто Лодзь стало місцем величезного міського експерименту - ревіталізація і перебудова цілих кварталів. В історичному районі Старе Полісся перетворенню підлягають вулиці - з'являються піші зони з уповільненим рухом, так звані «вунерфи» (від голландського. Woonerf - «вулиця для життя»), зелені островці. Проект передбачає також програму підтримки місцевих жителів - організацію культурно-дозвільних центрів пішої доступності, інтеграційних центрів, які допомагають впоратися з залежностями, освітніх програм. Особливістю ревіталізації є їх соціалізація, без чого ревіталізація стала б просто черговим ремонтом. Наприклад, такі як у перетворення територій колишньої теплоелектростанції в «Новий бізнес-центр Лодзі» [8, с.152].

У Чехії відоме своїм промисловим статусом місто Острава та його передмістя Бартовіце упродовж XIX - XX ст. називались не інакше як «сталеве серце республіки» з його шахтами, металургійними і коксохімічними заводами. Наслідком пріоритетного розвитку індустріальних галузей, крім іншого, стало і донині захворювання астмою понад 30% дітей дошкільного віку.

Протягом 1994-2008 рр. нерентабельність видобутку вугілля, конкурентні фактори поступово призвели до банкрутства та закриття доменного виробництва. Для уникнення колапсу розвитку міста та соціальної напруги у якості концепції ревіталізації була запропонована концепція культурного міста, за якою основним рушійним фактором розвитку економіки міста має стати культура та опанування мешканцями нової економіки, економіки культури. Це вдалося реалізувати шляхом розробки і реалізації програму реструктуризації промислового сектору міста, перш за все, на основі промислового туризму. Так, Вітковицький металургійний комбінат, найбільше і колись єдине в Чехословаччині підприємство повного циклу - з шахтою на території, коксохімічним виробництвом, цехами з випуску чавуну, сталі, прокату чорних і кольорових металів, трубами, обладнанням для металургійної та хімічної промисловості, де в кращі роки було зайнято 40000 робітників і службовців, змінив концепції розвитку з пам'ятника індустріальної епохи в простір туристичного й інвестиційного розвитку [9].

Наприклад, серед остравських студентів був оголошений конкурс на кращу ідею щодо використання старих будівель і промислових споруд по-новому. Колектор для доменного газу перероблений в концертний зал на 1500 місць. Приміщення електропідстанції стало бюджетним готелем, приймаючим туристів. Насосна перетворена на музей техніки. Склад коксових батарей використовується як винний погріб. Шахта «Глибинна» стала майданчиком, на якому показують свої постановки європейські театри. Величезна піраміда доменної печі перетворена на оглядовий майданчик, на верхотуру якої ходитиме скляний ліфт. В одному з цехів обладнана технічна бібліотека, а енергоцентральної планується зробити базою для музею індустріалізації.

На території Вітковицького заводу щорічно проходить фестиваль «Кольори Острави», який збирає десятки тисяч туристів і всесвітньо відомих музикантів. В Оставі проходять міжнародні та національні

виставки, конференції, форуми, відкриваються галереї. Спільні інвестиції Чехії та ЄС у розвиток Острави за останні 8 років склали понад 500 млн. Євро для фінансування проектів зеленої екології, охорони здоров'я, озеленення міста, розвитку його інфраструктури, створення IT-майданчиків.

Досвід планування розвитку Запоріжжя показує, що окрім напрацювання правової бази планування ревіталізації, необхідне інституційна підтримка ревіталізації міста. За відсутності подібного забезпечення у нашій країні, варто на рівні місцевих громад проявляти ініціативу та експерименти щодо створення подібних агенцій, можливо у складі Агенції міського розвитку, яка б керувала, на підставі відповідних законів та рішень місцевої влади, подібними територіями з самого початку, з моменту закриття підприємства, як це працює у Франції, Іспанії та Німеччини. Цінність подібної інституції полягає в тому, що воно працює за принципом проектного менеджменту, коли об'єднує зусиллями різних фахівців міського розвитку – від будівників до управлінців, від землеупорядників до архітекторів, що приваблює інвесторів. Міські влади сприяють подібним організаціям, що беруть землю у управління, шляхом наділення юридичними правами на об'єкти власності, землю. Далі такий оператор ринку готує концепцію і тільки потім перепродує об'єкт далі, що мінімізує велику кількість «заморожених» кинутих територій, тобто виконують роль санітарів в господарському просторі міста..

Так, у Великобританії - є агентство English Partnerships, яке прийняло на себе управління подібними територіями. Так, в більшості регіонів Німеччини існують, так звані «Заводи створення» (Aufbauwerk), які утворюються як спільні публічні ГмбХ або товариства з кількох комунальних утворень, що працюють як проектні агентства даного регіону, які сприяють участі підприємств і організацій регіонів в грантах ЄС, супроводжують проекти і можуть здійснювати їх координацію та фінансовий менеджмент [10, С.105]. Важливо, що без їх експертних оцінок не приймається жодне рішення, що стосується розвитку регіональної економіки та інфраструктури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи європейський досвід планування ревіталізації промислових територій, можна зробити певні узагальнення, які спрямовані на вдосконалення методичних підходів до планування ревіталізації українських промислових міст. По-перше, міста вступають в конкуренцію за ресурси розвитку, спеціалістів тощо і вимушені переходити до Генеральних планів розвитку міст, стратегій розвитку, планів ревіталізації промислових територій аби не втратити конкурентних переваг, у т.ч. відтоку фахівців.

По-друге, рушійною силою планування розвитку міст виступає громада, активні мешканці міста. Просоціальний напрямок ревіталізації є реакцією на нинішню практику органів місцевого самоврядування, орієнтовану на поліпшення "жорсткої" інфраструктури (наприклад, ремонт доріг, будівель).

По-третє, вектор трансформування задають технологічні уклади 4 покоління, що потребує зміни свідомості менеджменту, адаптивності бізнесу, економічного патріотизму. Організаційно-економічними формами такого поступу можуть і повинні виступати мережеві структури ведення бізнесу, кластери бізнесу і науки, венчурні фірми, технопарки, бізнес-інкубатори для самореалізації підготовленої освіченої молоді.

По-четверте, має змінитися кардинально підхід до управління ревіталізацією. Цілком очевидно, що для реалізації програми ревіталізації необхідна розробка самої процедури виконання, яка може включати елементи прийняття управлінських рішень: 1) побудова організаційної структури з визначенням компетенцій, повноважень і відповідальності працівників; 2) налагодження вертикальної та горизонтальної координації дій на основі поваги та довіря співробітників; 3) форматування інформаційної системи управління великими даними й обмін інформацією; 4) створення середовища креативної творчості у поєднанні із прозорою системою мотивації праці. Ці рішення приймаються в межах організаційного чотирикутника: 1) влада, 2) культура, 3) керівництво й 4) здатність управляти змінами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Krugman, Paul. Obstfeld Maurice International Economics: Theory and Policy, Global Edition (Inglese) Copertina flessibile. – 3 lug 2014.

2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». - Відомості Верховної Ради України.- 2011.- № 34.- Ст.14.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». - Відомості Верховної Ради України.- 2011.- № 34.- Ст.59.
4. Офіційний сайт Запорізької міської ради [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://meria.zp.ua/test/index.php?id=24>.
5. Мировой опыт ревитализации общественных городских пространств // Молодежный научный форум: Технические и математические науки: электр. сб. ст. по материалам XXXI студ. междунар. заочной науч.-практ. конф. — М.: «МЦНО». — 2016 —№ 2(31) / [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: [http://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/2\(31\).pdf](http://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/2(31).pdf).
6. Дариуш Клеховский. Городские метаморфозы: Новая жизнь старых промышленных зон [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/11/30/70726-uroki-polskogo>.
7. Лэндри Ч. Креативный город. – Пер. с англ. М.: Издательский дом «Классика-XXI»,2005. –399с.
8. Pomorskie miasta - jak je kształtować dla dobra wspólnego / [red. nauk. Łukasz Pancewicz, Piotr Zbieranek]. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2013. - 268 с.
9. Баранюк Анастасия. Как Чехия пытается решить проблемы упадочных промышленных регионов / Анастасия Баранюк // Газета «Прав. Да», №55 (421) 27.11.2014 г.
10. Лола, Александр. Принципы управления крупнейшим городом/ Александр Лола // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 3. – С.64-71.

REFERENCES

1. Krugman, Paul. (2014). *Obstfeld Maurice International Economics: Theory and Policy*, Global Edition (Inglese) Copertina flessibile [in English].
2. Zakon Ukrainy «Pro rehulivuvannya mistobudivnoi dil'nosti» [A law of Ukraine is "On adjusting of town-planning дільності"]. (2011). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [[Lists of Verkhovna Rada of Ukraine]. 34 (st.14) [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini» (2011). [A law of Ukraine is "On local self-government in Ukraine"]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [[Lists of Verkhovna Rada of Ukraine]. 34 (st.59) [in Ukrainian].
4. Ofitsijnyj sajt Zaporiz'koi mis'koi rady [Official web-site of the Zaporizhzhya town council]]. Retrieved from:<http://meria.zp.ua/test/index.php?id=24>. [in Ukrainian].
5. Myrovoj opyt revyvalyzyatsyy obschestvennykh horodskykh prostranstv [World experience of reвитализации of public municipal spaces]. (2016) *is the Youth scientific forum: Engineering and mathematical sciences*. to materials of XXXI of student international research and practice conference 2(31). Moscow. Retrieved from: [http://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/2\(31\).pdf](http://nauchforum.ru/archive/MNF_tech/2(31).pdf). [in Russian].
6. Daryush Klekhovskij. Horodskye metamorfozy: Novaia zhyzn' starykh promyshlennykh zon [Municipal metamorphoses: New life of old industrial zones]. Retrieved from: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/11/30/70726-uroki-polskogo> [in Polskian].
7. Lendry Ch. Kreatyvnyj horod [Creative city]. (2005). Transl. with the eng. Moskov: Publishing house «Klassika-XXI» [in Russian].
8. Luke Pancewicz, Petro Zbieranek. (2013). Pomorskie miasta - jak je kształtować dla dobra wspólnego [Pomorskie cities - how to form it for the common]. Gdansk : publishing House of Gdansk University [in Polskian].
9. Baraniuk, Anastasyia. (2014). Kak Chekhyia pytaetsia reshyt' problemy upadochnykh promyshlennykh rehyonov [As Czech Republic tries to work out the problems of the depressed industrial regions]. *Newspaper "Rights. Yes".* (55) [in Russian].
10. Lola, Aleksander. (2007). Pryntsypy upravleniya krupnejshym horodom [Management principles by the largest city]. Problems of theory and practice of management. 3, 64-71. [in Russian].